

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת שבוע תצווה תשע"ח

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

הנער המגיד והנזר / האישה המגיד והכסף האם הממון יענה את הכל?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

השבת יקרא עם ישראל בפרשת זכור בספר דברים, ויפטיר בסיפור מלחמתו של שאול בעמלק, בספר שמואל. כישלוננו של שאול במלחמה זו, גרם להחלפתו בדוד. עונשו של שאול מועצם, בכתוב בספור מותו המופיע בפרק הראשון של ספר שמואל ב'.

האישה האחרון ששאול פגש לפני מותו, היה הנער העמלקי המכונה גם הנער המגיד. וז"ל הכתוב:

"וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַנְּעָר הַמְּגִיד לֹא אֵי מַזָּה אָתָּה וַיֹּאמֶר בֶּן אִישׁ גֵּר עַמְלָקִי אָנֹכִי" (שם יג).

(לא נדון כאן בשאלת קבלת גרים מעמלק, המעוניינים בחומר על נושא זה, יכולים לקבלו ע"י פניה ל info@eretzhemdah.org).
העמלקי- הנער המגיד, הביא לדוד את הנזר אשר על ראשו וְאֶצְעָדָה אֲשֶׁר עַל זְרָעוֹ (של שאול), תכשיטים יקרים השווים ממון רב, כהוכחה לאמיתות סיפורו, בתקווה לקבל שכר גדול עוד יותר.

שנים רבות לאחר מכן, בזמן מרד אבשלום, היו שהאשימו את דוד שהמרד הוא עונש על הדחת שאול. וז"ל הכתוב:

"הַשִּׁיב עֲלֶיךָ יָקוּם כָּל דָּמֵי בֵּית שְׂאוּל אֲשֶׁר מָלְכָתָּ (ותחתו) תַּחֲתָיו וַיִּתֵּן יָקוּם אֶת הַמְּלוּכָה בְּיַד אַבְשָׁלוֹם בְּנֵךְ וְהִנֵּךְ בְּרַעְתָּךְ כִּי אִישׁ דָּמִים אָתָּה" (שמואל ב ט"ז ח, לא נרחיב בבירור השאלה אם טוען הטענה חזר בו).

לנביא דרכים רבות להביע את דעתו בנושא מסוים, אחת מהן היא ע"י הצבת דמויות מנוגדות זו מול זו.
מול הנער המגיד מציב הכתוב את האישה המגיד.

דוד שראה במרד אבשלום עונש על המעשה עם בת שבע, ציווה על מפקדי צבאו וכל הלוחמים בצבאו, שלא להרוג את אבשלום. אע"פ כן, הכתוב מספר לנו על המאורע הבא:

"וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לַפְּנֵי עַבְדֵי דָוִד וַאֲבָשָׁלוֹם רָכַב עַל הַפָּרָד וַיִּבֶא הַפָּרָד תַּחַת שׁוֹבֵךְ הָאֵלֶּה הַגְּדוּלָּה וַיַּחְזֹק רֹאשׁוֹ בְּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפָּרָד אֲשֶׁר תַּחֲתָיו עָכָר: וַיֵּרָא אִישׁ אֶחָד וַיִּגַּד לְיוֹאָב וַיֹּאמֶר הִנֵּה רָאִיתִי אֶת אַבְשָׁלוֹם תְּלוּי בְּאֵלָה: וַיֹּאמֶר יוֹאָב לְאִישׁ הַמְּגִיד לֹא וְהִנֵּה רָאִיתָ וּמִדַּע לֹא הִפִּיתוּ שָׁם אַרְצָה וְעַלִּי לַתֵּת לָךְ עֲשֶׂרָה כֶּסֶף וְחֶגְרָה אַחַת: וַיֹּאמֶר הָאִישׁ אֶל יוֹאָב וְלֹא אָנֹכִי שֹׁקֵל עַל פְּפִי אֶלְךָ כֶּסֶף לֹא אֶשְׁלַח יָדִי אֶל בֶּן הַמֶּלֶךְ כִּי בְּאֲזְנֵינוּ צָוָה הַמֶּלֶךְ אֹתְךָ וְאֵת אֲבִישִׁי וְאֵת אִמִּי לְאֹמֶר שְׁמְרוּ מִי בְּנֹעַר בְּאַבְשָׁלוֹם: או עשיתי בנפשי שְׁקַר וְכָל דְּבַר לֹא יִפְחַד מִן הַמֶּלֶךְ וְאֵתָּה תַּחֲצִיב מִנְּגִיד" (שמואל ב י"ח ט-ג).

הקב"ה זימן את אבשלום לפני אנשי דוד, בדרך מאוד סמלית. אבשלום, שנתגאה בשערו, היה תלוי חסר אונים, בשערו, בסבך האלה (סוטה פ"א מ"ח). איש אֶחָד (בהרבה מאוד מקומות בתנ"ך איש הוא כינוי למישהו רם מעלה מבחינה רוחנית) ראה אותו ודיווח על כך ליואב שר הצבא. יואב הוכיח את האיש, על כך שלא פגע באבשלום והזכיר לו שהוא הפסיד עשרה שקלי כסף וחגורה (שהייתה ציוד צבאי חשוב, או סמל מעמד). תשובתו של האישה המגיד ראויה לכל שבח. הוא ענה ליואב שגם אם (לוא) יואב היה מבטיח ונותן לו סכום עצום של אלף שקלי כסף, הוא לא היה הורג את אבשלום כנגד פקודת דוד המלך. הוא לא היה עושה זאת, גם אם איש לא היה יודע על כך, אבל הוא היה נאלץ לעשות שְׁקַר בנפשו. הוא מעריך את דוד עד כדי כך שהוא בטוח שיש ביכולתו של דוד לגלות כל סוד - וְכָל דְּבַר לֹא יִפְחַד מִן הַמֶּלֶךְ. בסוף דבריו הוא גם טוען שיואב הוא אדם שאי אפשר לבטוח בו - וְאֵתָּה תַּחֲצִיב מִנְּגִיד. כלומר, אם דוד יגלה זאת, האישה המגיד לא יוכל לבטוח ביואב שיגבה אותו. יתכן ובכך רומז הוא למעשהו החמור של יואב, שהראה את מכתבו האישי של דוד אליו, בעניין אוריה החיתי, למפקדי הצבא האחרים.

האישה המגיד לו - שונא הבצע, שערכים מוסרים היו יותר חשובים בעיניו, מערכים כספיים, הוא הדמות המנוגדת לנער המגיד לו העמלקי, אוהב הכסף שלא ישבע כסף, שאסף שלל בשדה הקרב (וכנראה) גם שלח את ידו במשיח ד'.

הבה נתפלל כי עם ישראל יזכה להנהגה, שערכי מוסר חשובים לה מערכים כלכליים.

לעיין ר' אליהו כרמל ז"ל נלבי"ע ח' באייר תשע"ו	לעיין הרב ישראל רוזן זצ"ל נלבי"ע י"ג בחשוון תשע"ח	לעיין ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לעיין מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד	לעיין הרב אשר וסרטייל ז"ל נלבי"ע ט' בכסלו תשס"ט
לעיין הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י' באייר תשע"א	לעיין הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע ט' בתשרי תשע"ו	לעיין אסתר שמש ע"ה נלבי"ע כ' באב תשע"ז	לעיין מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע י"ז בסיוון תשע"ד	

לעיין צפורה בת יונה דונייר ע"ה. נלבי"ע י"ב אדר א'
לעיין הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, עיר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.eretzhemdah.org info@eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

אורים ותומים

על פי הערך: אורים ותומים, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך א

וְנָתַתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים וְהָיוּ עָלַי לֵב אֲהָרֹן בְּבֹאוֹ לִפְנֵי ה' וְנָשָׂא אֲהָרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָלָיו לְבוֹ לִפְנֵי ה' תָּמִיד. (כח, ל)

מי רשאי לשאול באורים ותומים, וכיצד ניתנה בהם התשובה?

שם ומהותם. אורים ותומים נקראו כן על שם שמאירים ומפרשים את דבריהם ומשלימים את דבריהם שיתקיימו (יומא עג ב ורש"י). ובירושלמי (יומא פ"ז ה"ג) אמרו: על שם שהם מאירים לישראל ומתיימים להם את הדרך ילכו בה כשישראל הם תמימים. ונקראו משפט, כמו שנאמר: וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים (במדבר כז כא), לפי שהם כמו דין שאינו חוזר, שאף על פי שגזירת נביא חוזרת לפעמים, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת (יומא שם), ועוד שמפרש ומברר דבריו, שהמשפט הוא בירור דברים (רש"י שמות כח טו ועיי"ש כח ל). ואף נקראו קְרָתִי וּפְלִתִי (שמואל ב כ כג) - "כרתתי", שכורתים דבריהם, שאומרים דברים קצובים וגמורים; "פלתתי", שמופלאים בדבריהם (ברכות ד א ורש"י, ולפי התוס' שם כרתתי ופלתתי הוא הסנהדרין).

אורים ותמים. כח אלהי הפועל בחושן, שמישיב לשואליו בעניני צבור של ישראל.

הפרקים: א. שם ומהותם; ב. השאלה באורים ותומים; ג. במי נשאלים; ד. דברים הטעונים אורים ותומים; ה. אורים ותומים בבית שני

כרך א טורים שצא-שצז

רב האי גאון ורב נטרונאי גאון (באוצר הגאונים ברכות ס"ד ד-ו) סוברים שאבני החושן בעצמן נקראות אורים ותומים, וביאר הרלב"ג (פרשת תצווה) שהוא על שם שאותיותיהם מאירות. אבל רוב הראשונים כתבו שאורים ותומים הוא כתב שם המפורש שהיה נתון בין כפלי החושן, והוא שכתוב (שמות כח ל): וְנָתַתְּ אֶל חֹשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים (רש"י ורמב"ן שם; ריטב"א יומא עג ב; ראב"ד בהשגות בית הבחירה פ"ד ה"א לפי הכסף משנה שם). וביאר הריטב"א שהחשן היה ארכו אמה ורחבו זרת, וכשכפלוהו לשנים נמצא זרת על זרת מרובע, וכתב שם המפורש בין הכפלים.

והרמב"ן (שם) כתב, שהיו באורים ותומים כמה שמות קדושים, ולפיכך נקראים בלשון רבים אורים ותומים; ומכח השמות הקדושים הנקראים אורים יאירו האותיות של החושן, ומכח שמות הקדש אחרים הנקראים תומים יהיה לב הכהן השואל תמים בחיבור ובצירוף האותיות, ויבוא בלבו חיבורן הנכון. והיא מדרגת רוח הקודש, למטה מנבואה ולמעלה מבת קול.

השאלה באורים ותומים. השאלה באורים ותומים מפורשת בתורה: וְלִפְנֵי אֱלֹעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֵד וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה' עַל פִּי יִצְאוּ וְעַל פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוֹ וְכָל הָעֵדָה (במדבר כז כא). ויש מהראשונים שהסתפק לומר שהשאלה באורים ותומים היא מצות עשה ונמנית במנין המצוות (רמב"ן בסוף סהמ"צ ועיי"ש במגילת אסתר שמסכים למנותו במנין המצוות).

בנביאים מצינו הרבה פעמים ששאלו בה' אם יעלו למלחמה ואם יצליחו וכיוצא (שופטים א א; שם יח ה; שם כ יח; שם כח; ועוד).

שנינו בברייתא (יומא עג א): כיצד שואלים: השואל פניו כלפי הנשאל, שהוא כהן הלושב אורים ותומים, והנשאל פניו כלפי שכינה. ופירש רש"י, דהיינו כלפי האורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן. אבל הרמב"ם (כלי המקדש פ"י ה"יא, ועיי"ש בכסף משנה) פירש שהכהן עומד ופניו לפני הארון, והשואל מאחוריו ופניו לאחרי הכהן. השואל אומר: אֶךְדָּף אַחֲרַי הַגְּדוּד הַזֶּה? (שמואל א ח) והנשאל אומר: כה אמר ה' עלה והצלח. רבי יהודה אומר: אינו צריך לומר כה אמר ה', אלא עלה והצלח בלבד (יומא שם). ואינו שואל בקול, שנאמר: וְשָׂאֵל לוֹ (במדבר שם), משמע לו לבדו, שאין שומע אלא הוא (רש"י שם, ועיי"ש בתוס' ישנים שר"ל שהכהן לבדו ישמע). ולא מהרהר בלבו, שנאמר: וְשָׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה' (יומא שם), וסמוך לו נאמר: עַל פִּי יִצְאוּ, ודורשים: ושאל לו השואל על פיו, שמוציא דברים מפיו (רש"י שם), אלא כדרך שאמרה חנה בתפילתה, שנאמר (ש"א א יג): וְחֲנָה הָיָא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ (יומא שם), והוא בקול נמוך, כמי שמתפלל בינו ובין עצמו (רמב"ם שם).

בקבלת התשובה נחלקו אמוראים - רבי יוחנן אומר: בולטות, ריש לקיש אומר: מצטרפות (יומא שם ב). ופירש רש"י: מאותיות אבני החושן שכתובים עליהן שמות שבטי בני ישראל והאבות היו בולטות אותיות התשובה, כגון ע' משמעון ו' מלוי ו' מיהודה; ולרבי יוחנן לא היו האותיות זזות ממקומן אלא בולטות בלבד והכהן היה מצרפן, ולריש לקיש היו מצטרפות מאליהן. הצירוף לפי רבי יוחנן היה על ידי שרוח הקודש לובש את הכהן ומביט בחושן, ורואה בו במראה הנבואה "עלה" או "לא תעלה" באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו (רמב"ם שם). ואברבנאל (פרשת תצווה) והמהרש"א (יומא שם) פירשו שהאותיות בלטו זו אחר זו, ולפי סדר בליטתן ידע הכהן לצרפן. והריטב"א (שם) פירש שהאמוראים אינם חולקים כלל, אלא כל אחד מוסיף על דברי חברו, כי השם היה בין כפלי החושן, וכשהכהן היה מכוין בחלק השם הנקרא אורים, היו האותיות של האבנים בולטות ומאירות בלי סדר; וכשהיה חוזר ומכוין בחלק השני של השם הנקרא תומים, היו האותיות מצטרפות ונעשות תיבות. ובירושלמי (סוף פ"ז) נחלקו אם הכתב היה בולט, או שהכהן שמע בנבואה קול שמישיב.

אין נשאלים באורים ותומים אלא למלך ולאב בית דין ולמי שהציבור צריך בו (משנה יומא עא ב), שנאמר: וְלִפְנֵי אֱלֹעָזָר וְגו' הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתוֹ וְכָל הָעֵדָה, ודרשו: "הוא" - זה המלך, שהרי ביהושע מדבר הכתוב; "וכל בני ישראל אתו" - זה כהן משוח מלחמה, או מי שצורך הצבור בשאלתו; "וכל העדה" - זו סנהדרין (ברייתא ביומא עג ב ורמב"ם הלכות כלי המקדש פ"י ה"ב).

<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד</p>		

הרב מרדכי הוכמן

מה למד דויד מאחיתופל

בפרק 'קנין תורה' (אבות פ"ו מ"ג) מובא לימוד בקל-וחומר שצריך להעמיק בהבנתו: "הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד. שכן מצינו בדויד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, וקראו רבו אלופו ומיודעו. שנאמר יְאֹתָהּ אָנוּשׁ בְּעַרְכִּי אֱלוֹפֵי וּמִיֻדְעֵי (תהלים נה, יד). והלא דברים קל וחומר! ומה דויד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, קראו רבו אלופו ומיודעו, הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או דבור אחד אפילו אות אחת, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד!".

נאמר כאן שדויד שלמד מאחיתופל שני דברים ונהג בו כבוד, ואם כן קל-וחומר שהלומד מחבירו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד. אלא שקל-וחומר זה אינו מובן, שהרי אם דויד למד מאחיתופל שני דברים אולי זו הכמות הפחותה שמחייבת לנהוג כבוד בזה שלימד, אך לימוד אות אחת אינו מחייב בכך. ונראה שקושי זה הוא מכוון. ומטרתו לרמז שדויד למד מאחיתופל שני דברים שעל פניהם הם אינם נראים כ'תורה' ואולי אף מנוגדים לה. ואם דויד נהג כבוד באחיתופל שלימדו שני דברים שאינם תורה, קל וחומר שצריך לנהוג כבוד במי שלמד מחבירו אות של תורה ממש. כדי להרחיב בכוונת מאמר חז"ל זה יש להקדים ולחזור בקצרה על מה שהתבאר במאמר הקודם.

הייחוס של בת שבע

מהשוואת כמה מקורות בתנ"ך עולה שאליעם בן אחיתופל שהיה בקבוצת הגבורים של דויד היה בנו של אחיתופל יועצו של דויד. ובת שבע שהיתה בתו של אליעם (ונכדתו של אחיתופל) היתה 'נשואה' לאורֶיָה החתי, שלפי פשטות הכתוב היה גוי חתי. וכן היא גם דעת הרמב"ם שאוריה החתי היה 'גר תושב' (שו"ת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן כה), כלומר גוי שמאמין בבורא העולם ואינו עובד אלילים, ומקיים את המצוות שנצטוו בני נוח. אולם היותו גר-תושב לא מתירה את ה'נישואין' שלו עם בת שבע. בתורה נאמר (דברים ז, א-ג): "כִּי יִבְיָאֵךְ ד' אֶל-לְהִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָתָּה בָּא שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם רַבִּים מִפְּנֵיךָ הַחֲתִי וְהַגֵּרְגָשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִיטִי וְהַיְבוּסִי שְׁבַע גּוֹיִם רַבִּים וְעַצְמוֹתֵי מִמֶּנּוּ... וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם בְּתֵד לֹא תִתֵּן לָבְנוּ וּבִתּוֹ לֹא תִקַּח לְבָנְךָ". לפי דיני התורה גוי משבעת העממים שהשלים עם בני ישראל ואינו עובד עבודה זרה יכול להיות בגדר 'גר תושב'¹, אך גם כך הנישואין שלו עם בת ישראל הם אסורים מן התורה ("וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם"²), וכמו-כן הם חסרי תוקף³. לפיכך, נראה שדויד נהג כראוי כאשר הפריד בין בת שבע לאוריה החתי, וצריך ברור מדוע דויד מואשם כאילו הוא בא על 'אשת אוריה'. נראה שהמדרש בענין ה'דברים' שלמד דויד מאחיתופל מרמז לפתרון השאלה.

דויד והעציץ

במאמר הקודם "דויד והעציץ" התבאר שלדעת אחיתופל גוי שנלחם בצבא ישראל עבור עם ישראל נחשב ל'ישראלי' ויכול להתחתן עם ישראלית, ובהתאם להשקפה זו אחיתופל היה מיוזמי הנישואין של בת שבע נכדתו לאוריה החתי. ודבר זה מרומז גם במעשה תמוה שמובא בתלמוד הירושלמי (סנהדרין פ"י ה"ב בתרגום חופשי): "בשעה שבא דויד לחפור את היסודות של בית המקדש חפר חמש עשרה מאות אמה ולא מצא את התהום. ובסוף מצא עציץ אחד ורצה ליטלו. אמר לו העציץ אין אתה יכול ליטלני. שאל אותו דויד מדוע? אמר לו משום שאני כבוש כאן על התהום שלא יציף את העולם. אמר לו ומאימתי אתה נמצא כאן? אמר לו משעה שהשמיע הבורא את קולו בסיני ואמר 'אנכי ד' אלהיך' רעדה אז הארץ ושקעה, ומאז אני נתון כאן כדי לכבוש את התהום. אף על פי כן לא שמע לו דויד. וכיוון שהרים דויד את העציץ עלה התהום ורצה להציף את העולם. והיה אחיתופל עומד שם, ואמר בלבו כעת דויד יחנק ואני אמלוך..."

אי אפשר להסביר את המעשה כפשוטו, שהרי שלדויד נודע על המקום הראוי למקדש בזמן מאוחר מאוד לאחר שאחיתופל כבר מת. וכמו כן, אם מדובר בהצפה ממש, גם אחיתופל היה טובע בה, ולא יכול היה למלוך. והתבאר שדויד רצה לבנות את המקדש והקב"ה מנע זאת ממנו ושלח את נתן הנביא להודיע לו שעתיד להיוולד לו בן שייקרא שְׁלֹמֹה ויבנה את המקדש⁴. ודויד הניח שלשם כך כדאי למצוא אשה ירושלמית ולהוליד ממנה את הבן הזה (שְׁלֹמֹה ~ וַיְהִי בְשֵׁלֶם סָכוּ ~ יְרוּשָׁלַם), והכתוב מרמז לכך (שמואל ב ה, יג-יד): "וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פְּלִגְשִׁים וְנָשִׁים מִירוּשָׁלַם...". המיוחד בנשים היה שהן היו מירושלים, וכך תכנן דויד לקיים נבואה זו. וכאשר המעשה מתאר את דויד כחופר את היסודות למקדש, כוונתו לתאר את דויד כמי שמשתדל להוליד את הבן הצדיק שיבנה את המקדש. כאשר דויד מוצא 'עציץ' הכוונה היא שהוא מצא את בת שבע בתור 'כלי' מתאים לזרוע בו את הבן שלמה. וכאשר העציץ מספר לדויד שהוא נתון שם כדי למנוע את הצפת העולם, המעשה מרמז מה היתה השקפת עולמה של בת שבע בעת שהיתה נשואה לאוריה החתי.

מדוע נישאה בת שבע לאוריה החתי

ניתן לומר שה'נישואין' של בת שבע לאורֶיָה נבעו מאהבה. אך מסתבר, שהם נבעו בעיקר מיוזמה של אחיתופל ואליעם. אליעם בן אחיתופל ואוריה החתי היו חברים ביחידת הגיבורים של דויד. אשתו הראשונה של אוריה מתה עליו והוא נותר עם ילדיו הקטנים (רד"ק שמואל ב יב, א). מסתבר, שאוריה תכנן לפרוש מן הצבא כדי לטפל בילדיו הקטנים. אליעם סיפר על כך לאביו אחיתופל; וזה הציע לו שיאמר לבת שבע - לגמול חסד עם האומה הישראלית. היא תינשא לאוריה החתי ותטפל בילדיו; וכך יוכל אוריה להתפנות לצבא ולהילחם את מלחמות ה'.

אחיתופל, היה איש דמים ומרמה; אך הוא היה נחשב בעיני העם כמבין בעניינים תורניים - "וַיַּעַצַּת אַחִיתּוֹפֵל אֲשֶׁר יָעַץ בְּיָמָיו הָהֵם כְּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בְּדָבָר הָאֵל-לְהִי" (שמואל ב טז, כג). אחיתופל אמר, שהנישואים של בת שבע לאוריה החתי - הם אמנם חסרי תוקף על פי תורת ישראל; אך הם תקפים על פי חוקי בני נוח. אחיתופל ואליעם שכנעו את בת שבע, והיא 'נישאה' בינישואים אזרחיים לאוריה החתי וטיפלה בילדיו; ואוריה חזר לצבא דויד.

דבר זה מרמז המעשה שבירושלמי, כשהוא מספר שה'עציץ' אמר לדויד שהוא מונע את הצפת הארץ ושהוא נתון שם מאז מתן תורה שאז כמעט והוצפה הארץ. עד מעמד הר סיני העולם התקיים בזכות עשיית מעשי חסד, ומערכת החוקים המחייבת היתה 'חוקי בני

נוח'. כאשר ניתנה תורה, היה צד לחשוב שכל הכללים שהיו נהוגים לפני כן נמוגו כליל, וה'ארציות' תשקע כביכול בתהום. אך הקב"ה הודיע שדבר זה אינו נכון, ואמנם העולם מתקיים מעתה בזכות התורה ובזכות עמל התורה, אך גם בזכות מעשי חסד כפי שהיה קודם לכן, וכמו כן שחוקי בני נוח ממשיכים לחייב את כלל האנושות.

ואכן גם לאחר מתן תורה 'חוקי בני נוח' הם הכללים הקובעים בענייני ממונות בין ישראל לגויים, וכאשר ישראלי וגוי (גר-תושב שאינו עובד עבודה זרה) באים לדון בבית דין תורני, הרי שבית הדין התורני צריכים לשפוט אותם לפי הנהוג בחוקי בני נוח (ראו רמב"ם הלכות מלכים י, יב^ב). אלא שאחיתופל טען שכך הדבר גם בחוקי האישות, ולמרות שלפי דיני התורה אסור לאוריה החתי לשאת את בת שבע שהיא ישראלית, הרי שהנישואים שלהם תקפים לפי חוקי בני נוח. ולשיטתו, חוקי בני נוח קובעים דיני אישות ואפילו במקום שהם מתנגשים עם תורת ישראל. אחיתופל הודיע את שיטתו ברבים, ואף שכנע את נכדתו בת שבע שהיא עושה מעשה חסד לעם ישראל כאשר היא 'נישאת' לאוריה החתי ומטפלת בילדיו ומאפשרת לו לחזור לצבא ישראל.

כאשר דויד שלח שליחים לבת שבע שתבוא אליו, היא חזרה על השקפת עולמו של הסבא אחיתופל, והודיעה שבנישואיה עם אוריה היא עוסקת בעשיית מעשי חסד שבזכותם העולם קיים עוד לפני מתן תורה. ואם דויד ייקח אותה תיווצר מהומה ציבורית שתטביע אותו, ועדיף שלא ייקחה. וזו כוונת הירושלמי כשהוא מספר שהעציץ אמר לדויד שאם הוא ייטול אותה יעלה התהום ויטביע אותה. אלא שבכל זאת דויד לקח אותה, וכדלקמן.

וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקְחָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו...

במאמר הקודם התבאר שלדויד נודע כבר ממשרתיו על הנישואין האסורים של בת שבע, ושהוא חשש להתערב ולהפריד בינם, משום שהוא היה באמצע מלחמה מול עמון והוא חשש מפתיחת חזית נוספת כנגד אחיתופל וממרידה ציבורית. אך לאחר שהוא ראה את בת שבע וברר אודותיה, משרתיו העלו ענין זה בשנית ('הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אורי'ה החתי'), והציעו לו להפריד בינם ולקחת אותה לו לאשה. דויד נעתר אז להצעתם, אלא שהיה צורך לשכנע גם את בת שבע.

במקומות אחרים כאשר השליט לקח אשה בכפייה מופיע **רק** הפועל של **לקיחה**: ('**וַתִּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פְּרָעָה**'); ו'**וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה**'; ו'**וַיִּרְא אֶתָּה שָׁכֵם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נָשִׂיא הָאֶרֶץ וַיִּקַּח אֶתָּה**'; ו'**וַתִּלְקַח אֶסְתֵּר**'). הכתוב '**וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקְחָהּ וַתָּבֹא אֵלָיו**...' מכיל סתירה פנימית. הוא מתחיל ב'**וַיִּקְחָהּ**' שמשמעותו לקיחה בכפייה, והוא מסתיים ב'**וַתָּבֹא אֵלָיו**' שמשמעותו הגעה מרצון.

הכתוב מרמז בכך שעוזרו של דויד ניהלו שיחות נפש עם בת שבע; והסבירו לה שאחיתופל הטעה אותם והחטיא אותם, והיא ואוריה החתי עוברים על איסור תורה שאין לו היתר. אדרבא, כדאי שהיא תגמול חסד עם האומה הישראלית; ותוליד לדויד את הבן **שְׁלֹמֹה** - **שיבנה את המקדש**. בת שבע נטתה להאמין לדבריהם, והיא באה מרצונה לדויד. אך מאחר שהספור נשמע כהמצאה חשודה; היא ביקשה שדויד יאשר שהוא קיבל נבואה כזו, ושהוא ישבע שהנבואה תתייחס אל הבן שייולד להם.

השבועה הזו מוזכרת במקום אחר (מלכים א, א, יז): '**וַתֹּאמֶר לוֹ אֶדְנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בְּה' אֱ-לֹהֶיךָ לֵאמֹתָ כִּי שְׁלֹמֹה בְנִךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי**'. אין זה מובן מדוע דויד הוכרח להישבע לבת שבע. אולם לפי מה שהתבאר, השבועה נעשתה לפי דרישת בת שבע - שרצתה לאשר שדברי דויד על הנבואה הם אמיתיים, והוא אינו קורא לה כדי לספק את תאוותו, אלא לשם שמים כדי להוליד ממנה את הבן שלמה שיבנה את המקדש! דויד ובת שבע היו סבורים מתחילה שהשבועה תתייחס לבן הראשון שייולד להם, אולם לאחר שהוא נפטר - הם הבינו שהיא מתייחסת לבן השני.

התכנית ל'גרושים האזרחיים' של בת שבע

כאשר בת שבע הודיעה בפני העוזרים שהיא פורשת מרצונה מלהיות 'אשת אוריה', הדבר יכול היה להתפרסם ולהיחשב גם ליגרושין בדיני בני נוח⁶, משום שהעוזרים היו עדים שיכולים לפרסם זאת. אך אם סמוך לכך דויד היה נושא אותה - אחיתופל ואליעם היו טוענים שאוריה היה בצבא הרחק מביתו, ודויד ניצל זאת לרעה ושידל את בת שבע 'להתגרש' ממנו, והם היו מתסיסים את הצבא כנגדו. משרתיו של דויד הציעו להאשים את אוריה בגרימת גירושין כאלו. באופן כזה, דויד יוכל לשאת את בת שבע בלא שהצבור יקטרג אליו. ולשם כך הם תכננו להשתמש ב'יתקנת אביגיל'.

בעבר, כאשר אנשי דויד פנו לנבל הכרמלי וביקשו תמורה להגנה שהם סיפקו לו; נבל ביזה אותם ואת דויד ואמר "היום רבו עֲבָדֶיךָ הַמְתַּפְּרָצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו". לאחר מכן ד' המית את נבל; ודויד הציע לאביגיל הכרמלית להינשא לו לאשה. היא הסכימה וענתה: "הֲנֵה אֶמְתָּךְ לְשִׁפְחָה לְרִחְץ רַגְלֵי עַבְדֵי אֲדֹנָי". רחיצת רגלים של מישהו אחר יש בה השפלה, והיא מלאכה שנראית מתאימה לשפחה. אך אביגיל רצתה לרומם את קרנם של דויד ושל אנשיו; ולהראות שכל אחד מהם הוא כמו שר חשוב; לפיכך, צריך שמישהו אחר ירחץ את רגליו.

אביגיל הכרמלית לא נהגה שקר בעצמה. היא היתה נביאה ואישה חשובה ועשירה; ויחד עם זאת היא רחצה את רגליו של דויד בעלה. דויד קיבל את דבריה, והחליט לרומם את מעמדם של חייליו. דויד קבע שכל אחד מאנשיו צריך לנהוג כך בביתו. צריך שמישהו אחר ירחץ את רגליו - ואין מתאים לכך יותר מאשתו של כל אחד מהם. חכמי ישראל ראו את מכלול ההדרכות שנובעות מדברי אביגיל הכרמלית - כהדרכות לכל ישראל⁷. אך מסתבר שבכל הדורות תקנה זו לא פשטה באופן גורף - והיו נשים שסירבו לקיים אותה; ובעליהן ויתרו ולא דרשו זאת (כמבואר בהערת השולים⁸), ומסתבר שכך היה גם בימי דויד.

העוזרים הציעו שדויד יקרא לאוריה מן הצבא, ויורה לו לחזור לביתו ולרחוץ את רגליו; והם יבואו עם אוריה כמשלחת של כבוד **המביאה מתנה מהמלך**. בדרך לשם המשלחת תשכנע את אוריה שכוונת דויד היתה שאשתו תרחץ לו את רגליו **בפניהם** - כהערכה לגבורתו במלחמות. אוריה ידרוש זאת מבת שבע. אולם בת שבע תאמר לו שהדרישה הזו משפילה אותה; ולכן היא מחליטה להתגרש ממנו ולעזוב את הבית. הפרישה מבית אוריה תיחשב ליגרושין בדיני בני נוח. ועוזרי דויד יוכלו לספר לציבור שהגירושין נעשו באשמת אוריה החתי - שהציב לבת שבע 'דרישה משפילה' בפני אנשים זרים, ואילו כוונת דויד היתה רק בגדר הצעה לאוריה שאשתו תרחץ את רגליו בצנעה. ובעקבות הגירושין האלו, דויד יוכל לשאת את בת שבע ללא חשש מתסיסה בצבא. אלא שאם הם היו מעבבים את הנישואים עד לביצוע בפועל של 'הגירושין האזרחיים', ודבר העיכוב היה נודע בעתיד, עלול היה הדבר להתפרש כהכרה שלהם בשיטת אחיתופל, שגם דיני התורה מכירים בתוקפם של נישואין אזרחיים בין גוי ויהודיה. לפיכך - 'כדי להוציא מליבם של צדוקים' - הם הורו לדויד שכבר כעת הוא יישא את בת שבע לאשה בפניהם, וידחה את מועד ביצוע הגירושין האזרחיים לעת שהדבר יהיה הכרחי.

התקלה בתכנית

"וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתִּשְׁלַח וַתַּגִּד לְדָוִד וַתֹּאמֶר הֲרָה אֲנֹכִי". בת שבע לא הוצרכה להצפין את המידע על הריונה; מפני שמדובר היה בתכנית ידועה מראש, **שהשליחים היו היוזמים שלה**. דויד הורה ליואב לשלוח אליו את אוריה. כשאוריה הגיע, דויד שאל אותו אודות אירועי המלחמה; ולאחר מכן אמר לו: "רַד לְבֵיתְךָ וְרַחֵץ רַגְלֶיךָ!". **ושליחי דויד הלכו אחריו ובידם מתנות כבוד - ויתצא אַחֲרָיו מִשְׁאֵת הַמֶּלֶךְ**"; אולם אוריה לא נהג כצפוי - והתכנית השתבשה. אוריה לא הלך לביתו, וישן יחד עם חיילי דויד בפתח ארמונו. דויד שאל אותו מדוע, ואוריה ענה:

"הָאָרוֹן וַיִּשְׂרָאֵל וַיהוָה יֹשְׁבִים בְּסִפּוֹת, וְאֹדְנֵי יוֹאֵב וְעַבְדֵי אֹדְנֵי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִים, וְאֲנִי אָבּוֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכַּב עִם אִשְׁתִּי! חִיָּךְ וְחֵי נִפְשֶׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה!"

אוריה הסביר, שהוא נוהג במידת חסידות; וכל עוד ישראל מצויים במחנה מלחמה, הוא מתמיר על עצמו, ואינו רוצה לשכב עם 'אשתו'. ואמנם דויד כלל לא רצה שאוריה ישכב עם בת שבע! דויד רצה שאוריה ירד לביתו כדי לזוּם מריבה באשמת אוריה; אלא שהוא לא יכול היה לגלות זאת.

דויד השאיר את אוריה יום נוסף והשקה אותו בין, אולם אוריה לא ירד לביתו. התכנית לגירושין אזרחיים פומביים של בת שבע מאוריה נכשלה, ובעקבות זאת דויד שלח בידי אוריה עצמו מכתב סודי אל יואב שר הצבא: "וַיִּכְתֹּב בְּסֵפֶר לְאֹמֵר הֲבֹ אֶת אִוְרִיָּה אֶל מוֹלַ פְּנֵי הַמִּלְחָמָה הַחֲזָקָה וְשִׁבְתֶּם מֵאַחֲרָיו וְנָכַח וְנָמַת".

הצידוק הפנימי של דויד

לשיטת הרמב"ם, **מידת החסידות** של אוריה חייבה אותו מיתה - מפני שהוא היה גוי! (מלכים י, ט):

"גוי שעסק בתורה חייב מיתה, לא יעסוק אלא בשבע מצות שלהן בלבד... או יהיה גר צדק ויקבל כל המצוות, או יעמוד

בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע, ואם עסק בתורה, או שָׁבַת, או חֲדָשׁ דְּבַר, מכין אותו ועונשין אותו, ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה, אבל אינו נהרג."

אוריה החתי "חֲדָשׁ דְּבַר" על דעת עצמו; הוא נהג מנהג חסידות - ונמנע מלשכב עם אשתו בזמן שעם ישראל מצוי בצרה. חידוש דבר בתורת ישראל נחשב אצל יהודי למעלה יתירה; אך הוא נחשב אצל גוי לעבירה המחייבת 'מיתה בידי שמים'. ודויד החליט 'לעזור לשמים' להמית את אוריה.

גם סגנון דבורו של אוריה החתי - סייע להחלטה הזו. אוריה היה סבור שדויד שנשאר בירושלים עם נשותיו ולא יצא לשדה הקרב זלזל במנהג החסידות שלו, ואילו יואב שר הצבא שהיה באותה שעה בשדה הקרב נהג בפועל כמנהג הזה. אוריה החליט שיואב ראוי להיות למלך על ישראל; ושצריך לפגוע בסמכותו של דויד. מן הראוי היה שאוריה יענה לדויד - "וְעַבְדֵיךָ יוֹאֵב *וְעַבְדֵיךָ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִים...". אולם אוריה ביטל את סמכותו המלכותית של דויד, והתריס בפניו: "וְאֹדְנֵי יוֹאֵב וְעַבְדֵי אֹדְנֵי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִים וְאֲנִי אָבּוֹא אֶל בֵּיתִי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׁכַּב עִם אִשְׁתִּי!...".

ההתרסה הזו של אוריה נחשבת 'למרידה במלכות', שהמלך רשאי להרוג עליה בחרב; והדבר הצטרף לחיוב המיתה בידי שמים'. לפיכך, דויד החליט 'לעזור לשמים' להמית את אוריה החתי. דויד הורה ליואב להציב את אוריה במקום מסוכן - וליטוש אותו בסערת הקרב.

ואמנם למעשה, יואב לא נהג לגמרי כהוראת דויד ולא הורה לנטוש את אוריה, אלא הציב את אוריה במקום שידוע היה שיהיה שם קרב קשה, ואוריה נהרג בקרב בלא שנטשו אותו אלא משום שטעה בשיקול דעתו והתקרב באופן מסוכן לחומה (ראו מלבי"ם שמואל ב יא, טז).

האיחור בשליחת נתן הנביא

"וַיַּעֲבֹר הָאֵבֶל וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיִּאֲסָפָה אֶל בֵּיתוֹ וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ בֶן וַיִּרְע הַדָּבָר אֲשֶׁר עָשָׂה דָּוִד בְּעֵינֵי ה': וַיִּשְׁלַח ד' אֶת נָתָן אֶל דָּוִד וַיִּבֵּא אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים הָיוּ בְּעִיר אַחַת עֹשִׂיר וְאֶחָד רָאשׁ..."

הכתוב מעורר תמיהה גדולה! מדוע הקב"ה לא מחה בדויד מייד אחרי שהוא בא על בת שבע, או מייד אחרי הריגת אוריה ולקיחת בת שבע לאשה? מדוע הקב"ה המתין זמן רב עד שהבן נולד?

מסתבר שההיענות של דויד לתכנית 'הגרושין' שיזמו השליחים, דומה להיענות משה רבנו לשליחת השליחים (=המרגלים) לארץ ישראל. בשני המקרים המנהיג נעתר ליוזמת השליחים, ורק לאחר סיום התכנית התברר עד כמה התכנית היתה כושלת מלכתחילה.

חלף זמן עד שנודע לבת שבע שהיא הרה. כמו כן חלף זמן עד שהחזירו את אוריה מארץ עמון לירושלים והתברר שהוא אינו רוצה לבוא לביתו ושיתכנית הגירושין האזרחיים נכשלה. וכן חלף זמן עד שהוא הגיע בחזרה לעמון, ועד שהוא מת בקרב; ועד שהודיעו לבת שבע והיא התאבלה עליו, ועד שחלף האבל והיא נישאה לדויד. הזמן הכולל שהצטרף - היה זמן רב! הבן שנולד לדויד מבת שבע - נולד 'לשבעה חודשים' מאז שהיא נישאה לו. אולם מי שראה אותו - הופתע לראות שהתינוק גדול כמו 'נולד לתשעה'!

מסתבר שאחיתופל בא לראות בעצמו את ה'ניין', שנכדתו בת שבע ילדה לו מדויד המלך. אחיתופל לא היה תמים, וכשהוא ראה את התינוק הגדול שנולד בזמן קצר, עלה בראשו תרחיש משוער. הוא ידע שדויד קרא באופן פתאומי לאוריה החתי והורה לו לרדת אל ביתו, ושאוריה סירב לכך. הוא ידע שאוריה מת לאחר מכן בהסתבכות בקרב, ושבת שבע נכדתו נישאה בזריזות לדויד. הוא צרף את כל העובדות החשודות, והסיק שדויד בא על בת שבע בזמן שהיא בינישואים אזרחיים, ושדויד פעל להסוות זאת.

לדעתו דויד הורה לאוריה לחזור לביתו כדי שאוריה ישכב עם בת שבע ויחשבו שיהבן שיוולד הוא מאוריה, וכשאוריה סירב, דויד הורה לסבך את אוריה בקרב ולהמיתו בקרב. אחיתופל לא שמר את מחשבותיו לעצמו, והחל להפיץ אותן בצבור ובצבא. אנשים רבים הצטרפו אליו; ואמרו שדויד בא על 'אשת איש' וגם 'הרג' את אוריה כדי להסוות זאת.

דויד הוצרך להגיב על הדברים, והוא פרסם שהוא קיבל נבואה מנתן הנביא על הצורך בהולדת הבן שיבנה את המקדש, ושכל מעשיו נעשו מתוך התייעצות תורנית עם עוזריו. הם הורו לו שה'נישואים' האזרחיים של אוריה ובת שבע הם אסורים וחסרי תוקף. עוזריו ייעצו לו שישא את בת שבע באופן מיידי מכיוון שאין צורך בגירושין אזרחיים. ודויד קרא לאוריה לחזור לביתו, כדי שבת שבע תודיע לאוריה שהיא אינה רוצה להיות אשתו, ולא כדי שאוריה ישכב איתה. בנוסף לכך דויד פרסם, שבדיקה עניינית של העובדות תוכיח שאוריה מת בקרב מפני שהוא טעה בשיקול דעתו והתקרב לחומה, ושדויד לא 'חיסל' אותו.

הצבור היה נבוך לשמע הגרסות השונות. צבור גדול נטה אחרי דברי אחיתופל, שטען שדויד בא על 'אשת איש', ושבגלל הבן שנולד מהריון זה, הוצרך דויד להרוג את אוריה. ואילו דברי דויד על נבואה שניתנה לו שהוא צריך להוליד את הבן שלמה, ושמעשיו נעשו מתוך התייעצות עם עוזריו נראו לו כשקר שהומצא כדי להצדיק את מעשיו. למרות זאת, דויד התעקש להמשיך בתכניתו שהבן הזה יבנה את המקדש, וזאת 'כדי להוציא מליבם של צדוקים' כאילו יש ממש בטענותיהם. ואילו אחיתופל מצידו המשיך להתסיס את הצבור ולתכנן מרידה שתמליך אותו במקום את דויד, ולכך מרמו הירושלמי כשהוא מספר שאחיתופל אמר שכעת דויד יטבע והוא ימלוך.

אך הקב"ה ראה בדרך שבה דויד לקח את בת שבע ובהתעקשותו שלו שהבן הזה יבנה את המקדש - ביזוי של הנבואה. נבואה זו ניתנה לנתן הנביא, והוא היה זה שהודיעה לדויד, ובמידה מסוימת היתה לנתן אחריות על השתלשלות האירועים, ולכן הקב"ה שלח אותו לדויד למחות בו על מעשיו.

ביזוי הנבואה

נתן הנביא בא אל דויד במשל של כבשת הרש שנגזלה על ידי העשיר, ודויד חרץ את דינו של העשיר לעונש חמור, ואז נתן גילה לדויד - שהוא עצמו החוטא: (שמואל ב יב, ז-ו):

"וַיֹּאמֶר נָתַן אֵל דְּוִד אֶתָּה הָאִישׁ... מִדּוּעַ בִּזְיִית אֶת דְּבַר ד' לְעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי אֶת אֹרֵיָה הַחֲתִי הַכִּתִּי בְּחָרֵב וְאֶת אִשְׁתּוֹ לְקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה וְאֹתוֹ הִרְגָתָּ בְּחָרֵב בְּנֵי עַמּוֹן; וְעַתָּה לֹא תִסּוּר חָרֵב מִבֵּיתְךָ עַד עוֹלָם עֲקֹב כִּי בִזְתִּנִּי וְתִקַּח אֶת אִשְׁתִּי אֹרֵיָה הַחֲתִי לְהִיּוֹת לְךָ לְאִשָּׁה:"

דויד נענש משום שהוא ביזה את דבר ה'! והכוונה לנבואה על הולדת שלמה: "וַיְהִי עָלַי דְּבַר ה'... הִנֵּה בֵן נוֹלָד לְךָ הוּא יְהִי אִישׁ מְנוּחָה וְהִנְחֹתִי לוֹ מִכָּל אוֹיְבָיו מִסָּבִיב פִּי שְׁלֹמֹה יְהִי שְׁמוֹ... הוּא יִבְנֶה בַּיִת לַשְּׁמַיִם". דויד היה צריך לממש את הנבואה הזו באופן מכובד, אך הוא מימש אותה באופן בזוי. צבור גדול נוטה לקבל את דברי אחיתופל, שבת שבע נחשבת לאשתו של אוריה החתי, ושדברי דויד על הנבואה שניתנה לו הם שקר שהומצא כדי להצדיק את מעשיו. דויד היה צריך להעריך מראש שהתכנית היא תכנית כושלת ולא לבצע. וגם אם דויד טעה אז ולא הבין זאת מתחילה, הוא היה צריך להבחין כעת שאחיתופל הצליח למשוך אחריו רבים והצבור עמד למרוד בדויד ולהמליך את אחיתופל. וההתעקשות של דויד שהבן הזה ימלוך אחריו ויבנה את המקדש, רק הגבירה את תסיסת הצבור כנגדו.

אָפֶס כִּי נֶאֱפַץ נֶאֱפַץ אֶת אֵיבֵי ד' בְּדָבָר הַזֶּה

כאשר נתן הנביא בא אז והאשים את דויד בלקיחת 'אשת אוריה', וכן בהריגת אוריה, לא היתה בכך הכרה בנישואין האזרחיים של בת שבע לאוריה שהיה גוי, או בטענות הצבור שנטשו את אוריה בסערת הקרב ולכן אוריה מת (ואמנם דויד רצה שינטשו אותו אלא שלבסוף יואב לא הורה זאת ולא נטשו אותו). היתה בכך חזרה על הטענות שהעלה אחיתופל כלפי דויד, ושצבור גדול נוטה לקבלן ולמרוד בדויד. דויד היה צריך להתחשב בטענות הצבור למרות שהן מוטעות ונוגדות לתורה, ולהסכים שהבן שנולד ועמד כעת במחלוקת צבורית לא יבנה את המקדש.

ואמנם לאחר שדויד הודה בחטאו, הודיע לו נתן הנביא שחטאתו נמחלה לו במידה מרובה, אך לא לגמרי, וסיבת הדבר (שמואל ב יב, יד): **"אָפֶס כִּי נֶאֱפַץ נֶאֱפַץ אֶת אֵיבֵי ד' בְּדָבָר הַזֶּה גַם הֵבֵן הַיְלֹוד לְךָ מוֹת זְמוּת".** אויבי ד' הם אחיתופל ומנהיגי ציבור נוספים שהיו סבורים כמוהו, ורצו להחטיא את ישראל בהיתר נישואים בין גויים לבין בני ישראל. מעשיו של דויד פתחו את פיהם בדברי נאצה והתסיסו את הצבור כנגד דויד וכנגד הויתור וכנגד התכנית שהבן הזה יבנה את המקדש, ודויד היה צריך להתחשב בכך, ולא להתעקש שהבן שנולד ועמד במרכז המחלוקת יבנה את המקדש. ואמנם את הבן השני שנולד לדויד מבת שבע, היא הרתה לו בעת שהיא לא נחשבה עוד גם בעיני הצבור ההוא כ'אשת אוריה', והבן השני לא נחשב בעיניהם למי שהרינו גרם להריגת אוריה, ולכן הוא היה רצוי בעיני ה'.

הדבר הראשון שדויד למד מאחיתופל

דויד ידע כבר שיש דברים שנראים כנכונים מצד התורה, אך הקב"ה אינו רוצה בהם. שהרי דויד רצה מתחילה לבנות בעצמו את המקדש והתייעץ בדבר עם נתן הנביא, ונתן חיזק אותו מתחילה שהדבר נראה כנכון מצד חכמת התורה. אך אחר כך קיבל נתן נבואה שהקב"ה אינו רוצה בכך, והודיע אותה לדויד: **"לֹא תִבְנֶה בַּיִת לַשְּׁמַיִם כִּי דְמִים רַבִּים שִׁפְכָתָ אֶרְצָה לְפָנָי".** המלחמות של דויד היו **צודקות**; אך הגויים לא חשבו כך. **הגויים טועים!** אולם דויד לא מתאים לבניית המקדש - מכיוון שהמקדש מופנה גם אל הגויים הטועים.

לפני שדויד נעתר לתכנית של עוזריו לשאת את בת שבע באופן מיידי עוד לפני קיום גירושין אזרחיים, וזאת 'כדי להוציא מליבם של צדוקים', היה עליו להתייעץ גם עם נתן הנביא ולברר האם הקב"ה מסכים לתכנית זאת. ואז היה מתגלה לו שהקב"ה מייעד את המקדש לכל הישראלים, ואסור ליטול סיכון שמא 'כשרות' הבן שיבנה את המקדש לא תהיה מוסכמת על הצבור שנוטה אחרי אחיתופל. רק אחרי שיבנה המקדש והוא יהיה מוסכם על כולם, אפשר יהיה לעשות במה שקשור אליו פעולות שונות 'כדי להוציא מליבם של צדוקים', אך לא לפני כן.

דבר זה מרומז במסכת כלה רבתי (ה, ד) המרחיבה בשני הדברים שאותם למד דויד מאחיתופל ואומרת ששניהם מרומזים בכתוב הסמוך בתהילים (נה, טו) שנאמר בו: **"אֲשֶׁר יַחְדּוּ נִמְתִּיק סוּד, בְּבֵית אֱ-לֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגְשׁ":**

" נִמְתִּיק סוּד. אמר ליה, דויד, למה אתה יושב לבדך ועוסק בתורה, אין דברי תורה מתקיימין אלא בחברים - ב'סוד'..."

דויד עסק לבדו בקבלת ההחלטה האם לשאת את בת שבע לפני היפרדותה הרשמית מאוריה, והיה עליו להסתודד עם אחיתופל בענין זה, או לכל הפחות להתחשב בדעתו, או להתייעץ עם נתן הנביא.

הדבר השני שדויד למד מאחיתופל

ובהמשך הדברים במסכת כלה רבתי נאמר שם:

"ואידך (הדבר השני שלמד דויד מאחיתופל), פעם אחרת מצאו אחיתופל לדויד שהיה הולך לבית המדרש לבדו, אמר

ליה ולית לך 'בְּרַב עַם הַדָּרַת מְלֹךְ' (משלי יד, כח)? אלא 'בְּבֵית אֱ-לֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגְשׁ', ברגישת בני אדם נלך אני ואתה" בית המדרש' שמוזכר כאן מרמז לבית המקדש ששם תשב הסנהדרין ומשם תצא הוראה לכל ישראל. מקום שכזה צריך להיות מוסכם על כל ישראל, אך דויד התעקש שהבן שנולד לו יבנה אותו למרות התנגדות אחיתופל והצבור הגדול שנטה אחריו. אך כעת כשנתן הנביא בא אל דויד התברר לדויד שהוא טעה. הבן שיקים את 'בית אלהים' צריך להיות בן שכשרותו מוסכמת גם על אחיתופל והצבור שנוטה אחריו: **" בְּבֵית אֱ-לֹהִים נְהַלֵּךְ בְּרָגְשׁ", ברגישת בני אדם נלך אני ואתה".**

וזו כוונת הקל-וחומר שמובא בפרק קנין תורה, שהרי אם דויד **למד על בשרו** מאחיתופל שני דברים שנראים כמנוגדים לרצון התורה, ומחמת כך הוא קראו רבו אלופו ומיודעו, הרי שקל-וחומר שהלומד מחברו אות אחת של תורה ממש צריך לנהוג בו כבוד.

¹ ראו רמב"ם עבודה זרה י, ו ובמפרשים.

² ראו בבלי עבודה זרה לו, ב.

³ ככל נישואין של גוי עם בת ישראל שהם חסרי תוקף ואינם מצריכים גט, וראו שו"ת יביע אומר (י, יורה דעה, כו).

⁴ ראו שמואל ב ז, יב-יז; דברי הימים א כב, ז-י.

⁵ וראו מאירי בבא קמא דף לז, ב. וראו עוד בכסף משנה הלכות עבודה זרה י, ו.

6 אופן הגירוש של בני נוח מבואר ברמב"ם (מלכים ט הלכה ח): "... שאין להם גירושין בכתב; ואין הדבר תלוי בו לבד, אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין."
7 "צו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". (רמב"ם אישות טו, כ).
8 בפירוש רלב"ג משמע שגשמים היו עושות זאת לבעליהן; מאידך בפירוש מצודות-דוד משמע שרק שפחות עשו זאת. וראו בבית-שמואל (אבן העזר סימן פ ס"ק ז) שמתייחס למכלול ההדרכות שנובעות מדברי אביגיל.
9 "וַיִּנְחַם דָּוִד אֶת בַּת שֶׁבַע אֲשֶׁתוֹ וַיָּבֵא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּה וַתֵּלֶד בֶּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שְׁלֹמֹה וְהָ אֵהָבוּ: וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנְּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידָה בְּעִבּוֹר ה': (שמואל ב יב, כד-כה).

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

מתפללים לרפואתם השלימה של:		
הרב אביחי ניסן בן חיה	רועי משה אלחנן בן ג'ינה דְּבָרָה	אליעזר יוסף בן חנה ליבא
דוד חיים בן רסה Rassa	יהושפט יחזקאל בן מילכה	ליליאן בת פורטונה
רבקה רינה בת גרונה נתנה	פריאל דפנה חיה בת שרה	יפה בת רחל יענטע
מאירה בת אסתר	יוסף (יוסי) בן חנה	
	בתוך שאר חולי עם ישראל	

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Quito, Ecuador

קיטו, אקוודור
כסלו תשנ"ג

קריאה, ברכות והפטרה בס"ת כשיש חשש רציני שנפסל

שאלה

יש חשש גדול שספרי התורה של קהילתנו, שמשמשים בהם לקריאת התורה בשבת וביו"ט, הם פסולים. המצב הוא שמתכוננים לשלוח את הספרים לתיקון או להזמין סופר ע"מ שיתקן אותם. כיצד לנהוג בינתיים לעניין הקרואים, והאם הם יכולים לברך או לא? ומה הדין לעניין ההפטרה וברכותיה?

תשובה

ספר-תורה שיש בו פסול, "לכתחילה לא יוציאו אפילו לחובת היום"¹, ויקראו הפרשה מחומש וההפטרה מתנ"ך שלם, בלי עולים ובלי ברכה². אם קשה לקהילה בפסק זה, יוציאו הספר ויקראו בו בלי ברכה³. ומכל מקום על הקהילה לעשות מאמצים כדי להשיג, ולוא בהשאלה, ספר- תורה שאין בו פסול, ולתקן את ספרי- התורה של הקהילה במהירות האפשרית.

¹ הכרעת ה"משנה ברורה" (סי' קמג ס"ק כט).

² כדי שלא תשתכח תורת קריאה מישראל - "מגן אברהם" (סי' קמג ס"ק ב) ובעקבותיו "משנה ברורה" (שם ס"ק ט).

³ המחבר שם בסעיף ג' פסק "ואפילו בכפרים שאין נמצא להם ס"ת כשר, אין מברכין עליו". משמע, אבל רשאים להוציאו, וברמ"א שם (סעיף ד) הביא שתי דעות - "ובשעת הדחק שאין לציבור רק ס"ת פסול, ואין שם מי שיכול לתקנו, יש אומרים דיש לקרות בו בציבור ולברך עליו, ויש פוסלין". ואף-על-פי שה"משנה ברורה" (שם ס"ק כט) הכריע כדעה השנייה וכמחבר, ואף הוסיף שאין להוציא ספר- התורה במקרה זה [כמובאר בהערה 1], נראה שבמקום שהעניין קשה לקהילה, לפי השעה והמקום, אפשר להקל ולהוציא הספר ולקרוא בו בלא ברכה. אמנם בשו"ת הרמב"ם (הוצאת מקיצי נרדמים שי' רצ"ד) פסק שיש לברך אפילו על קריאה בס"ת פסול "ואין הברכה על הקריאה בספר כמו שהברכה על נטילת לולב או ישיבה בסוכה, שאם היתה סוכה פסולה או לולב פסול, נמצאת הברכה לבטלה... וכן בקריאה המצוה היא הקריאה בספר תורה, בין שקרא בספר כשר בין שקרא בספר פסול...". עיי"ש, וכן פסקו אבודרהם, ה"כלבו" וראב"י, ובעקבותיהם פסק הגר"ש גורן ב"סידור צה"ל" (דיני הוצאת ס"ת וקריאת התורה, סעיף כו): "חיילים הנמצאים בסדרה או במחנה מרוחק שאין אפשרות להביא ספר תורה למקום, והיה להם רק ספר תורה פסול, מותר להם לקרוא את כל שבעת הקרואים לעלות לספר התורה הפסול ולברך כרגיל, ולהסתמך בזה על דברי הרמב"ם המתיר לקרוא בספר תורה פסול. אבל המפטיר יהיה השביעי, כאמור לעיל, וגם לגבי חצי קדיש לא יאמרו אותו אחרי קריאת התורה אלא אחרי ההפטרה".

אבל יש לחלק בין המצב של יחידה בשדה ולבין קהילה שיכולה וצריכה לדאוג לתקינות ספרי-התורה שברשותה. ועיין בשו"ת "דעת כהן" למרן הראי"ה (סי' קעד) שדן בדעת הרמב"ם, ובשו"ת "יחוד דעת" (סי' נח בהערה, עמ' רסז) ובספר "דרך התורה", מפסקי הראשון לציון הרב הראשי לישראל הגאון הרב מרדכי אליהו (פרק טו סעיף יג ובהערה 13 שם) שהכריע שלא להוציא כלל ספר-תורה פסול, ויש לחלק.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי